

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

دانشگاه الزهراء (س)

دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی

پایان نامه

جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد

رشته علوم کتابداری و اطلاع رسانی

عنوان

سنجش معیارهای ارزیابی کتاب های الکترونیکی دانشگاهی

از دیدگاه دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه الزهراء(س) و کتابداران شاغل

در دانشگاه های دولتی شهر تهران

استاد راهنما

دکتر امیر غائبی

استاد مشاور

دکتر منصور تاجداران

دانشجو

سپیده فهیمی فر

اسفند ۱۳۸۸

تقدیم به

جامعه‌ی فریخته‌ی پژوهشگران

برپاس تلاش در جهت ارتقای دانش بشری

پدر و مادر عزیزم

فاطمه و فرزاد نازنینم

برپاس همراهی ایشان در تمام طول زندگی

قدردانی و تشکر

از تلاش ها و رهنمایی های ارزشمند استاد ارجمندم جناب آقای دکتر امیرغائبی، در تمام طول عسال تحصیل خود در دانشگاه الزهراء

(س) بسیار متشکرم و برای ایشان آرزوی توفیق روزافزون از جانب خدای متعال دارم.

از رهنمایی های بسیار ارزنده ی دکتر منصور تاجراران که در مراحل مختلف این پژوهش من را یاری کردند، بسیار متشکرم و برای

ایشان آرزوی توفیق روزافزون از جانب خدای متعال دارم.

بر خود لازم می دانم از اساتید فرهیخته خود، جناب آقای شمسه، سرکار خانم دکتر باقری، سرکار خانم دکتر برادر، جناب آقای دکتر رضایی شریف

آبادی، جناب آقای دکتر کیانی و نیز سرکار خانم دکتر کامران که در طول عسال تحصیل خود در کنار آن ها درس معرفت و دانش آموختم، تشکر

نمایم.

از جناب آقای دکتر حمیدرضا جمالی ممونی، جناب آقای دکتر فریدون آزاده، جناب آقای دکتر امیررضا اصنانی، جناب آقای دکتر مهدی علیپور حافظی،

جناب آقای دکتر سیروس علی دوستی، جناب آقای داریوش علیمحمدی، جناب آقای دکتر علیرضا اسندیاری مقدم، سرکار خانم سیده وکیلی، سرکار خانم لعبت

دشانی و نیز دوست بسیار عزیزم سرکار خانم مریم موسوی زاده برپاس برای ایشان در تمامی مراحل پژوهش قدر دانم.

چکیده

هدف این پژوهش شناسایی عامل‌ها، ملاک‌ها و نشانگرهای ارزیابی کتاب الکترونیکی و سنجش میزان اهمیت آن‌ها از دیدگاه دو گروه از ذی‌نفعان کتاب الکترونیکی، کاربران و کتابداران است. روش شناسایی پژوهش حاضر کمی و روش پژوهش در بخش ادبیات، روش مطالعه کتابخانه‌ای و در بخش تجزیه و تحلیل داده‌ها، روش پیمایش توصیفی و تحلیلی است. جامعه پژوهش حاضر در بخش کاربران، دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه الزهراء (س) و در بخش کتابداران، کتابداران شاغل در دانشگاه‌های دولتی شهر تهران است، که با کتاب الکترونیکی آشنایی دارند. نمونه‌گیری از دانشجویان، نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای بوده است و از کتابداران کلیه کتابداران دانشگاه‌های الزهراء (س)، تربیت مدرس، تهران، خواجه نصیرالدین طوسی، شهید بهشتی، صنعتی امیرکبیر، صنعتی شریف، علامه طباطبایی و علم و صنعت در پژوهش شرکت کرده‌اند. تا کنون پژوهشی در زمینه‌ی شناسایی ملاک‌ها و نشانگرهای ارزیابی کتاب‌های الکترونیکی انجام نشده است. به علاوه با شناسایی مهمترین ملاک‌ها و نشانگرها از دیدگاه دانشجویان و کتابداران دانشگاهی، امکان انتخاب بهترین کتاب الکترونیکی و نیز نشر مناسبترین کتاب الکترونیکی دانشگاهی از سوی ناشران دانشگاهی امکان‌پذیر است.

نتایج این پژوهش نشان داد، که مهمترین ملاک مورد بررسی به هنگام ارزیابی کتاب الکترونیکی از دیدگاه دانشجویان و کتابداران دانشگاهی، ملاک توزیع است. به علاوه نشانگرهای فصل بندی متن کتاب، عدم نیاز به ارتباط اینترنتی در کل مدت استفاده، دسترسی از راه دور و ۲۴ ساعته و نظایر آن از دیدگاه دانشجویان و نشانگرهای امکان جستجوی پیشرفته، متناسب بودن قلم، امکان ذخیره کل متن کتاب و نظایر آن از دیدگاه کتابداران دانشگاهی از مهمترین نشانگرهای مورد سنجش هستند. بیست نشانگر از دیدگاه دانشجویان و هفده نشانگر از دیدگاه کتابداران دارای بالاترین میزان اهمیت به هنگام انتخاب کتاب الکترونیکی هستند که در میان آن‌ها چهارده نشانگر مشترک وجود دارد. همچنین نتایج نشان داد که اختلاف معنی‌داری بین دیدگاه دانشجویان و کتابداران دانشگاهی در ۸۳ درصد از نشانگرها وجود ندارد.

کلیدواژه‌ها: کتاب الکترونیکی، دانشجویان، کتابداران، دانشگاه الزهراء (س)، دانشگاه‌های دولتی شهر تهران، معیارهای ارزیابی.

فهرست مطالب

فصل ۱- کلیات پژوهش

۱-۱- مقدمه.....	۱
۱-۲- مسئله پژوهش.....	۳
۱-۳- پرسش های اساسی پژوهش.....	۴
۱-۴- هدف و ضرورت پژوهش.....	۴
۱-۵- فایده پژوهش.....	۵
۱-۶- روش پژوهش.....	۵
۱-۶-۱- جامعه پژوهش.....	۵
۱-۶-۲- نمونه آماری.....	۶
۱-۶-۳- روش تجزیه و تحلیل داده ها.....	۶
۱-۷- متغیر های پژوهش.....	۶
۱-۸- فرضیه های پژوهش.....	۷
۱-۹- تعاریف عملیاتی.....	۸

فصل ۲- مروری بر ادبیات، پیشینه ی پژوهش و چارچوب نظری

۱-۲- مروری بر ادبیات.....	۹
۱-۲-۱- مقدمه.....	۹
۱-۲-۲- تعریف کتاب الکترونیکی.....	۱۱
۱-۲-۳- سیر تحول کتاب الکترونیکی.....	۱۲
۱-۲-۴- نشر و توزیع کتاب الکترونیکی.....	۲۲
۱-۲-۵- هزینه ی توزیع کتاب الکترونیکی.....	۲۵

۲۶۶-۱-۲- نحوه دسترسی به کتاب الکترونیکی
۲۷۷-۱-۲- انواع کتاب های الکترونیکی
۳۸۸-۱-۲- نرم افزار و سخت افزار کتاب های الکترونیکی
۴۷۹-۱-۲- تمایز بین کتاب الکترونیکی و کتاب چاپی
۵۱۱۰-۱-۲- طراحی کاربر مدار کتاب الکترونیکی
۵۹۲-۲- پیشینه پژوهش
۵۹۱-۲-۲- پیشینه پژوهش در داخل کشور
۶۳۲-۲-۲- پیشینه پژوهش در خارج کشور
۷۴۳-۲-۲- نتیجه گیری از پیشینه پژوهش
۷۵۳-۲- چارچوب نظری
۷۵۱-۳-۲- ویژگی های کتاب الکترونیکی
۸۹۲-۳-۲- کاستی های کتاب های الکترونیکی
۹۴۳-۳-۲- مشکلات کتاب های الکترونیکی
۹۶۴-۳-۲- انتخاب کتاب الکترونیکی در کتابخانه ها
۹۷۵-۳-۲- خدمات ارائه کتاب الکترونیکی در کتابخانه ها
۹۸۶-۳-۲- مدیریت ارائه کتاب الکترونیکی در کتابخانه
۹۸۷-۳-۲- جمع کنندگان کتاب الکترونیکی در محیط اینترنت
۱۰۰۸-۳-۲- معیارهای ارزیابی کتاب های الکترونیکی (کاربران)
۱۱۳۹-۳-۲- معیارهای ارزیابی کتاب های الکترونیکی (کتابداران)

فصل ۳- روش شناسی پژوهش

۱۱۶۱-۳- مقدمه
۱۱۶۲-۳- روش شناسی و روش پژوهش
۱۱۷۳-۳- تکنیک ها و ابزار های پژوهش
۱۱۷۱-۳-۳- نحوه ی طراحی پرسشنامه

- ۱۳۲ اعتبار و پایایی پژوهش ۲-۳-۳
- ۱۳۲ متغیرهای پژوهش ۳-۳-۳
- ۱۳۳ جامعه پژوهش و نمونه آماری ۴-۳-۳
- ۱۳۴ شیوه ی تجزیه و تحلیل داده ها ۵-۳-۳
- ۱۳۵ جمع بندی ۴-۳-۳

فصل ۴- یافته های پژوهش

- ۱۳۶ مقدمه ۱-۴
- ۱۳۶ آمار توصیفی دانشجویان ۲-۴ .
- ۱۳۶ توصیف جمعیت شناختی جامعه پژوهش ۱-۲-۴
- ۱۳۷ قابلیت جستجو(دانشجویان) ۲-۲-۴
- ۱۳۷ خواندن شفاهی متن(دانشجویان) ۳-۲-۴
- ۱۳۹ قابلیت های صوتی و تصویری(دانشجویان) ۴-۲-۴
- ۱۴۰ قابلیت تعامل(دانشجویان) ۵-۲-۴
- ۱۴۱ قابلیت خوانایی متن(دانشجویان) ۶-۲-۴
- ۱۴۲ شخصی سازی ظاهری متن کتاب(دانشجویان) ۷-۲-۴
- ۱۴۳ شخصی سازی محتوای متن کتاب (دانشجویان) ۸-۲-۴
- ۱۴۴ برقراری پیوند(دانشجویان) ۹-۲-۴
- ۱۴۵ طرح بندی صفحات محتوایی کتاب(دانشجویان) ۱۰-۲-۴
- ۱۴۶ صفحات محتوایی مشابه کتاب چاپی(دانشجویان) ۱۱-۲-۴
- ۱۴۷ آسانی مرور و پویش محتوای کتاب(دانشجویان) ۱۲-۲-۴
- ۱۴۸ میزان پیشرفت مطالعه (دانشجویان) ۱۳-۲-۴
- ۱۴۹ هزینه(دانشجویان) ۱۴-۲-۴
- ۱۵۰ دسترس پذیری(دانشجویان) ۱۵-۲-۴
- ۱۵۱ توزیع (دانشجویان) ۱۶-۲-۴

- ۱۵۲ معیارهای افزوده ی ذکر شده براساس نیاز کاربران ۱۷-۲-۴
- ۱۵۴ نتیجه گیری ملاک ها و نشانگرها از دیدگاه کاربران ۱۷-۲-۴
- ۱۵۸ آمار توصیفی کتابداران ۳-۴
- ۱۵۸ توصیف جمعیت شناختی جامعه پژوهش ۱-۳-۴
- ۱۶۲ قابلیت جستجو (کتابداران) ۲-۳-۴
- ۱۶۳ خواندن شفاهی متن (کتابداران) ۳-۳-۴
- ۱۶۴ قابلیت های صوتی و تصویری (کتابداران) ۴-۳-۴
- ۱۶۵ قابلیت تعامل (کتابداران) ۵-۳-۴
- ۱۶۶ قابلیت خوانایی متن (کتابداران) ۶-۳-۴
- ۱۶۷ شخصی سازی ظاهر متن (کتابداران) ۷-۳-۴
- ۱۶۸ شخصی سازی محتوای متن کتاب (کتابداران) ۸-۳-۴
- ۱۶۹ برقراری پیوند (کتابداران) ۹-۳-۴
- ۱۷۰ طرح بندی صفحات محتوای کتاب (کتابداران) ۱۰-۳-۴
- ۱۷۱ دارابودن صفحات محتوایی مشابه کتاب چاپی (کتابداران) ۱۱-۳-۴
- ۱۷۲ آسانی مرور و پویش محتوای کتاب (کتابداران) ۱۲-۳-۴
- ۱۷۳ میزان پیشرفت مطالعه (کتابداران) ۱۳-۳-۴
- ۱۷۴ هزینه (کتابداران) ۱۴-۳-۴
- ۱۷۵ دسترس پذیری (کتابداران) ۱۵-۳-۴
- ۱۷۶ توزیع (کتابداران) ۱۶-۳-۴
- ۱۷۷ مجموعه سازی ۱۷-۳-۴
- ۱۷۸ سازماندهی ۱۸-۳-۴
- ۱۸۰ اشاعه اطلاعات ۱۹-۳-۴
- ۱۸۱ مدیریت مجموعه ۲۰-۳-۴
- ۱۸۲ معیارهای افزوده ی ذکر شده براساس نیاز کتابداران ۲۱-۳-۴

- ۱۸۳.....۲۲-۳-۴- نتیجه گیری ملاک ها و نشانگرها از دیدگاه کتابداران.....
- ۱۸۹.....۴-۴- ضریب وزنی ملاک ها از دیدگاه متخصصان.....
- ۱۹۱.....۵-۴- رتبه بندی مهمترین نشانگرها.....
- ۱۹۵.....۶-۴- آزمون معنی دار بودن معیارهای ارزیابی.....
- ۲۰۸.....۷-۴- جمع بندی.....

فصل ۵- بحث و نتیجه گیری

- ۲۰۹.....۱-۵- مقدمه.....
- ۲۰۹.....۲-۵- خلاصه ی پژوهش.....
- ۲۱۰.....۳-۵- پاسخ به پرسش های پژوهش.....
- ۲۱۵.....۴-۵- بحث و نتیجه گیری.....
- ۲۱۶.....۵-۵- محدودیت های پژوهش.....
- ۲۱۶.....۶-۵- پیشنهادهای پژوهش.....
- ۲۱۷.....۱-۶-۵- پیشنهادهای برخاسته از پژوهش.....
- ۲۱۸.....۲-۶-۵- پیشنهادها برای پژوهش های آینده.....

پیوست ها

- ۲۱۹.....۱- پیوست ویژگی های کتاب الکترونیکی (عکس).....
- ۲۲۱.....۲- پیوست دستگاه کتاب الکترونیکی قابل حمل با پوشش.....
- ۲۲۲.....۳- پیوست کتاب های الکترونیکی طوماری.....
- ۲۲۳.....۴- پیوست خصوصیات راکت ئی بوک.....
- ۲۲۴.....۵- پیوست خصوصیات سونی ریدر.....
- ۲۲۵.....۶- پیوست وب سایت های ارائه دهنده کتاب الکترونیکی رایگان.....
- ۲۲۶.....۷- پیوست پرسشنامه ها.....
- ۲۴۱.....۸- پیوست جداول آمار توصیفی و استنباطی.....
- ۲۴۲.....منابع و مأخذ.....

فهرست شکل ها

- شکل ۱-۱- رابطه ی بین ذی نفعان کتاب الکترونیکی.....۲
- شکل ۱-۴- سطح تحصیلات کتابداران دانشگاهی.....۱۶۰
- شکل ۲-۴- سابقه خدمت کتابداران دانشگاهی.....۱۶۱

فهرست جدول ها

- جدول ۲-۱- سیر پیشرفت کتاب الکترونیکی..... ۱۶
- جدول ۲-۲- نرم افزارهای ارائه دهنده کتاب الکترونیکی ۳۸
- جدول ۲-۳- سخت افزارهای ارائه دهنده کتاب الکترونیکی..... ۴۳
- جدول ۲-۴- قابلیت رسانه الکترونیکی..... ۱۰۳
- جدول ۲-۵- قابلیت رسانه چاپی..... ۱۱۰
- جدول ۲-۶- قابلیت دسترس پذیری..... ۱۱۲
- جدول ۲-۷- کتاب الکترونیکی در کتابخانه ها..... ۱۱۴
- جدول ۴-۱- قابلیت جستجو (دانشجویان)..... ۱۳۷
- جدول ۴-۲- اهمیت خواندن شفاهی متن (دانشجویان)..... ۱۳۸
- جدول ۴-۳- اهمیت قابلیت های صوتی و تصویری (دانشجویان)..... ۱۳۹
- جدول ۴-۴- اهمیت قابلیت تعامل (دانشجویان)..... ۱۴۰
- جدول ۴-۵- اهمیت قابلیت خوانایی متن (دانشجویان)..... ۱۴۱
- جدول ۴-۶- اهمیت شخصی سازی ظاهری متن (دانشجویان)..... ۱۴۲
- جدول ۴-۷- اهمیت شخصی سازی محتوای متن (دانشجویان)..... ۱۴۳
- جدول ۴-۸- اهمیت برقراری پیوند(دانشجویان)..... ۱۴۴
- جدول ۴-۹- اهمیت طرح بندی صفحات محتوایی (دانشجویان)..... ۱۴۵
- جدول ۴-۱۰- اهمیت صفحات محتوایی مشابه(دانشجویان)..... ۱۴۶
- جدول ۴-۱۱- اهمیت آسانی مرور و پویش (دانشجویان)..... ۱۴۷
- جدول ۴-۱۲- اهمیت میزان پیشرفت مطالعه (دانشجویان)..... ۱۴۸
- جدول ۴-۱۳- اهمیت هزینه (دانشجویان)..... ۱۴۹
- جدول ۴-۱۴- اهمیت دسترس پذیری (دانشجویان)..... ۱۵۰
- جدول ۴-۱۵- اهمیت توزیع (دانشجویان)..... ۱۵۱
- جدول ۴-۱۶- الویت بندی ملاک ها (دیدگاه دانشجویان)..... ۱۵۴
- جدول ۴-۱۷- با اهمیت ترین نشانگرها (دیدگاه دانشجویان)..... ۱۵۵

- جدول ۴ - ۱۸ - کم اهمیت ترین نشانگرها (دیدگاه دانشجویان)..... ۱۵۶
- جدول ۴ - ۱۹ - کتابخانه های شرکت کننده در پژوهش..... ۱۵۸
- جدول ۴ - ۲۰ - اهمیت قابلیت جستجو (کتابداران)..... ۱۶۲
- جدول ۴ - ۲۱ - اهمیت قابلیت خواندن شفاهی متن (کتابداران)..... ۱۶۳
- جدول ۴ - ۲۲ - اهمیت قابلیت های صوتی و تصویری (کتابداران)..... ۱۶۴
- جدول ۴ - ۲۳ - اهمیت قابلیت تعامل (کتابداران)..... ۱۶۴
- جدول ۴ - ۲۴ - اهمیت قابلیت خوانایی متن (کتابداران)..... ۱۶۶
- جدول ۴ - ۲۵ - اهمیت شخصی سازی ظاهر (کتابداران)..... ۱۶۷
- جدول ۴ - ۲۶ - اهمیت شخصی سازی محتوا (کتابداران)..... ۱۶۸
- جدول ۴ - ۲۷ - اهمیت برقراری پیوند (کتابداران)..... ۱۶۹
- جدول ۴ - ۲۸ - اهمیت طرح بندی صفحات (کتابداران)..... ۱۷۰
- جدول ۴ - ۲۹ - اهمیت صفحات محتوایی (کتابداران)..... ۱۷۱
- جدول ۴ - ۳۰ - اهمیت آسانی مرور و پویش (کتابداران)..... ۱۷۲
- جدول ۴ - ۳۱ - اهمیت میزان پیشرفت مطالعه (کتابداران)..... ۱۷۳
- جدول ۴ - ۳۲ - اهمیت هزینه (کتابداران)..... ۱۷۴
- جدول ۴ - ۳۳ - اهمیت دسترس پذیری (کتابداران)..... ۱۷۵
- جدول ۴ - ۳۴ - اهمیت توزیع (کتابداران)..... ۱۷۶
- جدول ۴ - ۳۵ - اهمیت مجموعه سازی..... ۱۷۷
- جدول ۴ - ۳۶ - اهمیت سازماندهی..... ۱۷۸
- جدول ۴ - ۳۷ - اهمیت اشاعه اطلاعات..... ۱۸۰
- جدول ۴ - ۳۸ - اهمیت مدیریت مجموعه..... ۱۸۱
- جدول ۴ - ۳۹ - نتیجه گیری ملاک ها و نشانگرها (دیدگاه کتابداران)..... ۱۸۳
- جدول ۴ - ۴۰ - الویت بندی ملاک ها در کتابخانه ها..... ۱۸۵
- جدول ۴ - ۴۱ - با اهمیت ترین نشانگرها (دیدگاه کتابداران)..... ۱۸۶
- جدول ۴ - ۴۲ - کم اهمیت ترین نشانگرها (دیدگاه کتابداران)..... ۱۸۷
- جدول ۴ - ۴۳ - با اهمیت ترین نشانگرها در کتابخانه..... ۱۸۸
- جدول ۴ - ۴۴ - ضریب وزن دهی ملاک ها (دیدگاه متخصصان)..... ۱۸۹

- جدول ۴ - ۴۵- رتبه بندی مهمترین نشانگرها (دانشجویان)..... ۱۹۲
- جدول ۴ - ۴۶- رتبه بندی مهمترین نشانگرها (کتابداران)..... ۱۹۳
- جدول ۴ - ۴۷- رتبه بندی مهمترین نشانگرها در کتابخانه ها..... ۱۹۴
- جدول ۴ - ۴۸- نتایج بررسی آزمون اختلاف معنی دار بین دانشجویان و کتابداران..... ۲۰۴

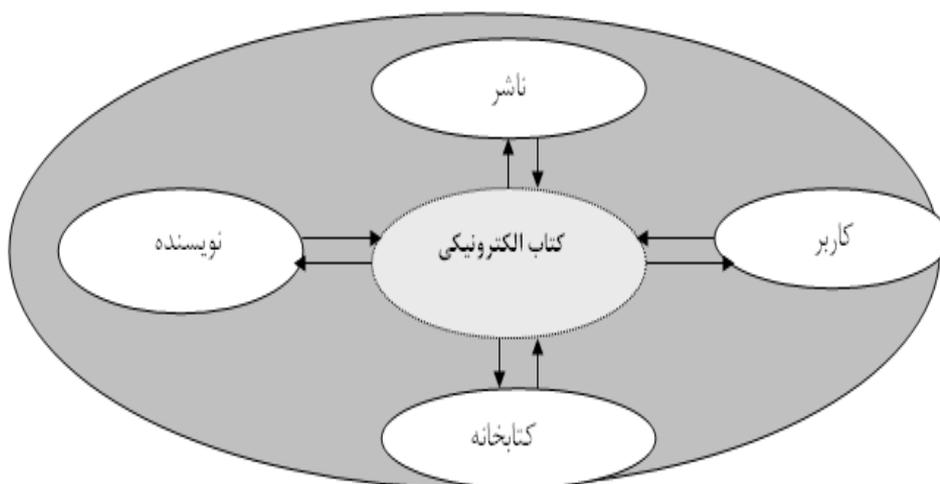
فصل ۱- کلیات پژوهش

۱-۱- مقدمه

کتابخانه های دانشگاهی، جایگاه ویژه ای در آموزش و پژوهش بر عهده دارند. آن ها جامعه اطلاعاتی و منابع تخصصی مخصوص به خود را می طلبند و ناب ترین دانش ها از سوی همین مراجعان که برگرفته از دانشجویان، اساتید و محققان است، تولید شده و باعث افزایش دانش جامعه خود می شوند. این نوع کتابخانه ها در کنار تهیه انواع گوناگون منابع در قالب چاپی، اقدام به تهیه بسیاری از منابع در قالب الکترونیکی نموده اند، که غالباً بر روی پایگاه های اطلاعاتی و یا بر روی محمل هایی نظیر سی دی، دی وی دی و نظایر آن نمود می یابد. علاوه بر تهیه منابع در قالب الکترونیکی براساس شیوه های ذکر شده، برخی از کتابخانه ها خود اقدام به تبدیل متون چاپی به قالب الکترونیکی نموده اند. در میان منابع الکترونیکی، کتاب های الکترونیکی، با ویژگی های افزوده خود نظیر قابلیت چند رسانه ای، جستجو و نظایر آن، برای کاربران، اشغال فضای کم، آسانی انتخاب، آسانی سفارش و نظایر آن برای کتابخانه ها و پایین آمدن هزینه های انتشار و ارائه کتاب های خود در سطح بین المللی برای ناشران، توانسته اند در افزایش تمایلات این گروه ها، به سمت خود موثر واقع شوند.

پیشرفت یک محصول جدید و قابلیت پذیرش آن در میان مخاطبان زمانی به دست خواهد آمد، که آن محصول با نیازها و معیارهای سنجش مخاطبان خود تا بالاترین میزان ممکن مطابقت نماید. بنابراین کتاب های الکترونیکی به عنوان منبع فرهنگی که به تازگی در بازار نشر، در میان کاربران و کتابخانه ها ظهور نموده و مورد استفاده واقع می شوند، باید تا حد ممکن به منظور پیشرفت خود در جامعه ما، مطابق با معیارهای مخاطبان خود نظیر کاربران و کتابداران تولید و عرضه شوند. سنجش معیارهای ارزیابی یک محصول را می توان تا حدودی مشابه فرایند نیازسنجی برای یک محصول در نظر گرفت. هدف اساسی نیازسنجی، تولید اطلاعات درباره مصرف کنندگان و کاربران است. بنابراین به منظور درک و دریافت نیاز کاربران انجام پژوهش هایی در زمینه شناسایی نیاز آن ها می تواند راه پیشرفت در آینده را هموارتر ساخته و تصمیم گیری را مطمئن تر سازد. در مجموع می توان بیان نمود، رابطه ی تعاملی میان کاربران دانشگاهی، کتابخانه های دانشگاهی و ناشران این حیطه، به گونه ای است که نیازهای کاربران بر تولید ناشران و انتخاب و سفارش کتابخانه ها موثر بوده و نیاز کتابخانه ها به طور اخص کتابداران بر روی تولیدات ناشران تاثیر گذار است و تولید ناشران متناسب با نیاز کاربران و کتابداران بر افزایش میزان تمایل و جذب نمودن کاربران و کتابخانه های فراهم کننده این کتاب ها

تاثیر می گذارد. بعلاوه خلق محتوای جذاب از سوی نویسندگان به منظور افزایش تمایل ناشران، کاربران و کتابخانه ها و نیز در نظر گرفتن حقوق آن ها به عنوان یکی از مهمترین ذی نفعان کتاب الکترونیکی در سودمندی آن ها بسیار موثر است. بنابراین به منظور نشر و استفاده هر چه بیشتر کتاب های الکترونیکی در زمینه های مورد نیاز، تولید کتاب هایی منطبق با نیازها و علاقه مندی ها ضروری به نظر می رسد. رابطه بین ذی نفعان کتاب الکترونیکی همان طور که در بحث بالا مطرح شده است در شکل ۱-۱ قابل مشاهده است.

شکل ۱-۱- رابطه ی بین ذی نفعان کتاب الکترونیکی

۱-۲- مسئله پژوهش

امروزه با افزایش سرعت نشر الکترونیک، رغبتی که نسبت به نشر مجلات الکترونیکی از سوی ناشران، مطالعه آن از سوی کاربران و فراهم آوری آن از سوی کتابداران شده است، در نشر کتاب در قالب الکترونیکی کمتر دیده شده است. یکی از مهمترین دلایل اصلی عدم استقبال کاربران نسبت به کتاب های الکترونیکی، عدم شناسایی معیارهای مورد نظر آن ها به منظور انتخاب کتاب الکترونیکی مناسب است.

کتاب های الکترونیکی، از لحاظ محتوا و ماهیت اطلاعاتی به مانند کتاب های چاپی هستند. کاربران به هنگام انتخاب کتاب های الکترونیکی به قصد استفاده از آن، علاوه بر در نظر گرفتن بسیاری از ویژگی های متمایز کننده یک کتاب چاپی با کتاب چاپی دیگر نظیر محتوا، ناشر و نظایر آن، معیار های ویژه ای را مدنظر قرار می دهند. این معیار ها می توانند به حوزه های کلی و جزئی تقسیم بندی شده و هر کدام در انتخاب یک کتاب در قالب الکترونیکی تاثیرگذار شوند. بنابراین شناخت معیارهای ارزیابی کتاب الکترونیکی و اولویت بندی این معیارها می تواند کاربران و کتابداران را در انتخاب کتاب الکترونیکی مناسب یاری رساند. از سویی اگرچه معیارهای ارزیابی گوناگون ممکن است، رتبه مشابهی را از لحاظ اولویت به خود اختصاص دهند، اما این احتمال وجود دارد که ضریب تاثیر گذاری آن ها به هنگام انتخاب، یکسان نباشد. بنابراین مسئله ای که این پژوهش قصد مطالعه آن را دارد، شناسایی عامل ها، ملاک ها و نشانگرهای^۱ ارزیابی کتاب های الکترونیکی و رتبه بندی آن ها با توجه به دیدگاه کاربران و کتابداران است. از سویی این پژوهش قصد دارد، با توجه به رتبه بندی کاربران و کتابداران در زمینه ملاک ها و نشانگرهای به دست آمده و مشخص نمودن ضریب تاثیر هر یک از ملاک ها، به معرفی مهمترین نشانگرها بپردازد. نتایج این پژوهش نه تنها ناشران را در زمینه تولید کتاب های الکترونیکی متناسب با نیاز کاربران یاری می رساند، بلکه کتابداران و کاربران را نیز در امر انتخاب این گونه کتاب ها راهنمایی می نماید.

^۱ در این پژوهش معیارهای ارزیابی کتاب های الکترونیکی به سه طبقه شامل عامل، ملاک و نشانگر تقسیم شده اند که در بخش مبانی نظری در فصل ۲ قابل مشاهده است.

۱-۳- پرسش های اساسی پژوهش

پرسشهای اساسی که این پژوهش در صدد یافتن پاسخ مناسب به آن ها است عبارتند از:

۱. عامل ها، ملاک ها و نشانگرهای ارزیابی کتاب الکترونیکی دانشگاهی چیست؟
۲. مهمترین ملاک ها و نشانگرهای ارزیابی کتاب الکترونیکی دانشگاهی براساس دیدگاه دانشجویان و کتابداران دانشگاهی چیست؟
۳. آیا ضریب وزنی ملاک های گوناگون ارزیابی کتاب الکترونیکی دانشگاهی با یکدیگر متفاوت است؟
۴. رتبه بندی مهمترین ملاک ها و نشانگرهای ارزیابی کتاب الکترونیکی دانشگاهی با توجه به ضریب وزنی چیست؟
۵. آیا اختلاف معنی داری بین دیدگاه دانشجویان و کتابداران از نظر اهمیت نشانگرهای ارزیابی کتاب الکترونیکی دانشگاهی وجود دارد؟

۱-۴- هدف و ضرورت پژوهش

هدف اصلی این پژوهش، شناسایی عامل ها و ملاک ها و نشانگرهای ارزیابی کتاب های الکترونیکی دانشگاهی، شناسایی مهمترین آن ها و مشخص نمودن ضریب تاثیر گذاری و در نتیجه رتبه بندی نشانگرها است.

ضرورت این پژوهش، مشخص نمودن عامل ها، ملاک ها و نشانگرهای ارزیابی کتاب های الکترونیکی دانشگاهی و رتبه بندی آن ها به منظور انتخاب کتاب الکترونیکی مناسب با توجه به دیدگاه دانشجویان و کتابداران و نیز شناسایی مهمترین نشانگرهای ارزیابی ملاک های مجموعه سازی، سازماندهی، اشاعه و مدیریت اطلاعات کتاب های الکترونیکی در کتابخانه ها براساس دیدگاه کتابداران است.

۱-۵- فایده پژوهش

پژوهش حاضر سه فایده را به دنبال خواهد داشت:

– دانشجویان می‌توانند براساس ملاک‌ها و نشانگرهای بیان شده به انتخاب کتاب الکترونیکی متناسب با نیازهای خود بپردازند.

– کتابداران کتابخانه‌های دانشکده‌ای و دانشگاهی با اولویت بندی ملاک‌ها و نشانگرهای ارزیابی در زمینه کتاب‌های الکترونیکی، می‌توانند کتاب‌های متناسب با نیاز کاربران خود، انتخاب و سفارش دهند.

– ناشران دانشگاهی می‌توانند با توجه به برآورد ملاک‌ها و نشانگرهای ارزیابی، کتاب‌های الکترونیکی را منطبق با نیاز کاربران خود تولید نمایند و این امر نه تنها در افزایش سوددهی ناشران موثر خواهد بود بلکه کتابخانه‌ها و کاربران آن‌ها نیز می‌توانند، کتاب‌هایی منطبق با نیازهای خود بیابند.

۱-۶- روش پژوهش

این پژوهش، رویکرد کمی دارد و روش آن پیمایش توصیفی و تحلیلی است.

۱-۶-۱- جامعه پژوهش

جامعه پژوهش حاضر از میان دو گروه از ذی‌نفعان کتاب الکترونیکی، کاربران و کتابداران انتخاب شده است. در میان کاربران، دانشجویان کارشناسی ارشد دانشگاه الزهراء (س) و در میان کتابداران، کتابداران شاغل در کتابخانه‌های دانشکده‌ای و مرکزی کلیه دانشگاه‌های سراسری شهر تهران، جامعه این پژوهش را تشکیل می‌دهند. بعلاوه آشنایی قبلی با کتاب الکترونیکی از جمله شروط اصلی ورود به جامعه پژوهش است.